

Nr 24

Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motioner
angående jordbrukets rationalisering.

Till jordbruksutskottet har hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner

dels motionen 1971: 212 av herr Bohman m. fl. vari, såvitt nu är i fråga, hemställts att rationaliseringskungörelsen modifieras för att tillgodose i motionen framförda synpunkter,

dels motionen 1971: 269 av herr Berndtsson i Bokenäs m. fl. vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till sådan ändring i bestämmelserna om kreditgarantierna till jordbrukare att även deltidjordbrukare kan komma i åtnjutande av dessa garantier,

dels motionen 1971: 994 av herr Fågelsbo m. fl. vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att lantbruksstyrelsen får i uppdrag att tillsammans med experter från lantbruksnämnderna och jordbrukets organisationer företaga en översyn av rationaliseringsförordningen i syfte att åstadkomma en uppmjukning av gällande bestämmelser angående företagsstorlek samt möjligheter till rationaliseringsstöd för deltidjordbrukare,

dels motionen 1971: 1011 av herr Hedlund m. fl. vari, såvitt nu är i fråga, hemställts

»2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär sådana ändringar i bestämmelserna rörande statligt stöd till jordbrukets rationalisering att

- a. deltidjordbruk erhåller möjlighet till rationaliseringsinsatser i likhet med vad som förekommer för övriga jordbruk,

- b. ett successivt uppbyggande av bärkraftiga familjejordbruk i första hand grundas på åtgärder för förstärkning av de mindre brukningsenheterna,

- c. även skogsdelen vid kombinerade brukningsenheter tas i betraktande vid bedömningen av rationaliseringsåtgärderna,

- d. möjligheter öppnas för enskilda personer att få statligt stöd för förvärv av rena familjeskogsbruk,

4. att riksdagen beslutar att med hänsyn till miljövårdsaspekterna stödgivning till den utanför det egentliga jordbruket förekommande s. k. 'fabriksmässiga' produktionen av jordbruksvaror skall upphöra.»

dels motionen 1971: 1017 av herr Jonasson m. fl. vari hemställts att riksdagen medger att statlig kreditgaranti i fråga om stöd till jordbru-

kets rationalisering får ges innehavare av deltidjordbruk, även om företaget inte ger denne hans huvudsakliga sysselsättning,

dels motionen 1971: 1019 av herr Josefson i Arrie m. fl. vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att det fortsatta arbetet för jordbrukets rationalisering i främsta rummet bör inriktas på åstadkommande av bärkraftiga och effektiva familjejordbruk i enlighet med vad som i motionen anförts,

dels motionen 1971: 1031 av herr Magnusson i Nennesholm m. fl. vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning i syfte att åstadkomma en översyn av bestämmelserna för statlig lånegaranti vid förvärv av jordbruksfastighet med bostad, även om jordbruket inte är att betrakta som bärkraftigt jordbruk, och för statliga bostadslån om den tänkta bostaden ligger utanför planlagt område.

Vidare torde få anmälas, att till jordbruksutskottet i förevarande sammanhang inkommit en skrift från näringsfrihetsombudsmannen den 31.3.1971.

Utskottet. I ett antal motioner till årets riksdag har framlagts flera förslag syftande till ändringar i olika avseenden av gällande bestämmelser i fråga om stödet till jordbrukets rationalisering. Förslagen överensstämmer i allt väsentligt med motionsyrkanden som tidigare behandlats av riksdagen såväl år 1967, när riktlinjerna för den nuvarande jordbrukspolitiken fastställdes, som vid ett flertal senare tillfällen.

Enligt 1967 års riksdagsbeslut angående jordbrukspolitiken skall en fortsatt, snabb rationalisering av jordbruket främjas. Det innebär bl. a. att statens insatser på detta område skall medverka till att göra jordbruksföretagen så effektiva som möjligt. Uppbyggnaden av effektiva jordbruksföretag bör i princip ske utan begränsning till någon särskild företagsform. Vidare bör rationaliseringsarbetet, med hänsyn till de effektiviseringsvinster som därvid kan åstadkommas, särskilt främja specialisering och övergång till drift i större skala inom jordbruksproduktionen. Statligt ekonomiskt stöd bör utgå endast till jordbruksföretag som äger eller kan förutses inom nära framtid få förutsättningar för rationell jordbruksdrift.

I motionen 1971: 1019, vari erinras om att bruksenheter inom det svenska jordbruket till ca 80 procent består av gårdar med mindre än 20 ha åker, framhålls att det primära målet för rationaliseringsverksamheten måste vara att göra sådana enheter bärkraftiga. Enligt motionärerna ger erfarenheterna av den hittillsvarande tillämpningen av jordbrukspolitiken vid handen att större enheter ofta ges företräde vid beviljande av kreditgarantier, medan mindre och ibland även förhållandevis stora familjejordbruk kan förvägras stöd. Enligt motionärernas mening ger detta anledning för riksdagen att uttala att det fortsatta ar-

betet för jordbrukets rationalisering i främsta rummet bör inriktas på åstadkommande av bärkraftiga och effektiva familj jordbruk. Även i motionen 1971: 1011 framförs ett motsvarande yrkande.

Motionsyrkanden av samma innebörd som de nu föreliggande har behandlats av riksdagen varje år sedan 1967 utan att föranleda någon riksdagens åtgärd. Det har därvid bl. a. framhållits att kreditgarantiramarna för jordbrukets rationalisering varit så stora i förhållande till behovet av garantier för större företag, att familj jordbruken inte kunde väntas bli tillbakasatta utan tvärtom fick möjlighet till ökat kreditstöd.

Utvecklingen kan enligt utskottets mening alltså inte anses ge belägg för de i motionerna uttryckta farhågorna för att familj jordbruket kommer i efterhand i rationaliseringsverksamheten. Enfamilj jordbruken dominerar tvärtom starkt bland de företag som sedan 1967 erhållit statligt stöd. Stödet har därvid i stor utsträckning inriktats på en successiv yttre rationalisering av företagen. I detta sammanhang kan nämnas att under budgetåret 1969/70 kreditgarantiramarna för jordbrukets rationalisering endast utnyttjades till ca 50 %. Någon anledning för riksdagen att frångå sin tidigare intagna ståndpunkt i förevarande fråga synes under angivna förhållanden inte föreligga.

1967 års riksdag beslöt att tillkomsten och fortvaron av deltid jordbruk, vars innehavare har sin huvudsakliga sysselsättning utanför jord- och skogsbruksnäringen, inte längre skulle främjas genom ekonomiskt stöd. Flertalet av de i detta utlåtande behandlade motionerna innehåller yrkanden om att deltid jordbrukare åter skall kunna få sådant stöd. Sålunda hemställs i motionerna 1971: 269 och 1971: 1017 att deltid jordbrukare skall kunna erhålla stöd i form av kreditgaranti. Även i motionerna 1971: 212, 1971: 994 och 1971: 1011 görs uttalanden till förmån för införande av rationaliseringsstöd till deltid jordbruk.

Motionsyrkandena motiveras bl. a. med att kombinationen av arbete i jordbruk och inom annan verksamhet är värdefull för samhället och därför bör tas till vara i den utsträckning som är praktiskt och ekonomiskt möjlig. Enligt motionärernas mening innebär ett upprätthållande av deltid jordbruket bl. a. att trycket på bostadsmarknaden avlastas och att möjligheterna att hålla landskapet öppet ökas, varigenom landsbygdens rekreations- och trivselvärden bättre kan tillvaratas.

Även motionsyrkanden av nu ifrågavarande innebörd har ett flertal gånger prövats av riksdagen, senast föregående år, utan att föranleda någon riksdagens åtgärd. Det har bl. a. uttalats att bärande skäl talar för att de statliga resurser, som ställs till förfogande för jordbrukets rationalisering, alltså bör inriktas på uppbyggnad av enheter av sådan storlek, att de har möjligheter att på sikt bedriva en effektiv och konkurrenskraftig produktion. Dessa företag är nämligen ofta mycket kapitalkrävande, varför behovet av finansieringsstöd till dem är stort. Utskottet kan inte finna att i de nu väckta motionerna anförs några skäl som motiverar att riksdagen ändrar inställning till frågan om stöd

åt deltidjordbruken. Ifrågavarande motionsyrkanden avstyrks således av utskottet. I överensstämmelse med det anförda avstyrks även övriga i motionerna 1971: 212, 1971: 994 och 1971: 1031 framförda förslag om stöd till mindre och ej bärkraftiga jordbruk m. m.

I motionen 1971: 212 föreslås vidare att rationaliseringsstöd skall utgå även till kombinerat jord- och skogsbruksföretag. Stödgivning till dylika företag behandlas även i motionen 1971: 1011, vari framhålls angelägenheten av att uppspjälkningen av lantbruksföretaget i en skogsdel och en jordbruksdel vid beslut om statligt rationaliseringsstöd upphör. Utskottet får härvidlag erinra om att som villkor för statligt ekonomiskt stöd till kombinerade jord- och skogsbruk gäller att jordbruksdelen har sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma. I anledning av motionsyrkanden av i huvudsak samma innehåll som de nu behandlade uttalade jordbruksutskottet år 1967 att lönsamhetskravet innebär att i jordbruksdelen insatt arbete och kapital skall ge full timersättning resp. normal förräntning. Eventuellt bristande lönsamhet i jordbruksdelen bör inte anses kunna kompenseras genom förekommande överskott från skogsbruksdelen. Detta skulle givetvis inte hindra att den som saknar full sysselsättning i jordbruksdelen kan komplettera med arbete i egen skog, varigenom företaget i dess helhet kan komma att uppvisa full bärkraft. Nämnade motioner vid 1967 års riksdag föranledde i övrigt inte någon riksdagens åtgärd.

Av det sagda framgår att rationaliseringsstöd till kombinerade jord- och skogsbruk kan utgå om bl. a. nyssnämnda lönsamhetskrav är uppfyllt. Vidare kan, såsom framhölls i jordbruksutskottets utlåtande 1969: 7 över motioner i hithörande ämne, statligt stöd under vissa förutsättningar utgå vid yttre rationalisering i form av tillskottsförvärv av skogsmark till brukningsenhet, antingen denna består av enbart jordbruksmark, enbart skogsmark eller en kombination av båda. Utskottet finner för sin del inte skäl att föreslå någon ändring av angivna riktlinjer för stöd till kombinerade jord- och skogsbruk, varför utskottet anser att föreliggande motionsyrkanden bör lämnas utan åtgärd.

De båda sist behandlade motionerna innehåller även förslag om att statligt stöd till animalieproduktion utanför jordbruket, dvs. utan samband med växtodling, inte längre skall utgå. Enligt motionärernas mening innebär tillkomsten av ytterligare sådan produktion antingen att en från avsättningssynpunkt ogynnsam ökning av animalieproduktionen åstadkommes eller att jordbrukare med växtodling måste upphöra med animalieproduktionen, varigenom jordbruksföretagens möjligheter till full och jämn sysselsättning försämras. I motionen 1971: 1011 uttalas även tveksamhet om lämpligheten av statligt stöd för stordrift inom animalieproduktionen med hänsyn till företagets föroreningseffekt och miljöförstörande konsekvenser.

Enligt utskottets mening är det alltjämt angeläget att statligt stöd kan utgå till uppbyggnad av rationella jordbruksföretag utan begränsning

till någon särskild företagsform samt att specialisering och drift i större skala särskilt främjas. En återgång till tidigare system med generella begränsningar vid stödgivning i fråga om företagsstorlek m. m. vill utskottet därför inte förorda. Som tidigare anförts av jordbruksutskottet (1970: 13) vid behandlingen av hithörande frågor bör givetvis frågan om stöd till uppbyggnad av animalieproducerande företag av stor omfattning noggrant prövas med hänsyn till bl. a. de sanitära förhållandena och till marknadssituationen. Enligt utskottets mening har de av lantbruksstyrelsen utfärdade tillämpningsföreskrifterna utformats på ett sätt som torde garantera att nu angivna förhållanden tillfredsställande beaktas vid lantbruksnämndernas prövning av de olika förekommande fallen. Utskottet finner därför att föreliggande motionsförslag inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

I anledning av ett i motionen 1971: 1011 framlagt förslag om att öppna möjligheter för enskilda personer att få statligt stöd för förvärv av rena familjeskogsbruk vill utskottet erinra om att riksdagen nyligen på utskottets förslag (JoU 1971: 14) beslutat lämna ett motsvarande yrkande utan åtgärd i avvaktan på skogspolitiska utredningens kommande betänkande. Utskottet föreslår att nu ifrågavarande yrkande på enahanda sätt lämnas utan åtgärd av riksdagen.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen lämnar utan åtgärd motionerna 1971: 269, 1971: 994, 1971: 1017, 1971: 1019 och 1971: 1031 ävensom motionen 1971: 212, såvitt avser modifieringar i kungörelsen (1967: 453) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m., samt motionen 1971: 1011, såvitt avser punkterna 2. a—d och 4 i motionsyrkandet.

Stockholm den 1 april 1971

På jordbruksutskottets vägnar

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit: herrar Hansson i Skegrie (c), Mossberger (s), Antby (fp), Johanson i Västervik (s), Hedin (m), Jonasson (c), Magnusson i Grebbestad (s), Augustsson (s), Krönmark (m)*, fru Lindberg (s), herr Takman (vpk), fru Thorsson (s), herrar Johansson i Holmgården (c), Berndtsson i Bokenäs (fp) och fru Theorin (s), dock att vid behandlingen av motionerna 269 och 1017 herr Leuchovius (m) deltagit i stället för herr Krönmark (m).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Hedin (m), Jonasson (c),

Krönmark (m), Johansson i Holmgården (c) och herr Berndtsson (fp) som anser att

dels andra stycket i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Enligt 1967 års riksdagsbeslut skall en fortsatt, snabb rationalisering av jordbruket främjas. Det innebär bl. a. att statens insatser på detta område skall medverka till att göra jordbruksföretagen så effektiva som möjligt. Samtidigt som rationaliseringsarbetet särskilt skall främja specialisering och övergång till jordbruksdrift i större skala, skall möjligheterna till ett successivt uppbyggande av jordbruksföretagen mot allt effektivare enheter tillvaratas. I anslutning till dessa uttalanden konstaterade riksdagen att till följd av föreliggande struktur inom jordbruket rationaliseringsverksamheten under överskådlig tid väntades komma att domineras av arbetet med att bygga upp bärkraftiga familj jordbruk.»

dels det avsnitt av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med »Motionsyrkanden av» och slutar med »inte föreligga» bort ha följande lydelse:

»Enligt utskottets uppfattning kan det inte bestridas att den hittillsvarande tillämpningen av 1967 års riktlinjer synes innebära att förhållandevis stora enheter ges företräde vid beviljandet av kreditgarantier för jordbrukets rationalisering, medan mindre och medelstora familj jordbruk vägras sådant stöd. Det finns därför enligt utskottets mening skäl för riksdagen att närmare än som skedde år 1967 förtydliga sin ståndpunkt och uttala sig för att det fortsatta arbetet med jordbrukets rationalisering även bör inriktas på att av mindre och medelstora enheter successivt åstadkomma bärkraftiga och effektiva familj jordbruk. Möjligheter bör även finnas att i vissa fall lämna rationaliseringsstöd till enheter som inte bedöms kunna utvecklas till helt fullständiga företag. Det kan exempelvis vara motiverat att av arbetsmarknadsskäl stödja vissa temporära förbättringar av produktionsbetingelserna. Sådant stöd bör anpassas till de speciella förhållanden som råder i olika regioner.»

dels det stycke i utskottets yttrande som på s. 3 börjar med »Även motionsyrkanden» och som på s. 4 slutar med »bärkraftiga jordbruk» bort ha följande lydelse:

»Enligt 1967 års riksdagsbeslut om riktlinjer för jordbrukspolitiken bör statligt kreditstöd lämnas endast till jordbruksföretag vars jordbruksdrift är eller inom nära framtid kan göras effektiv och rationell. Frånsett denna utgångspunkt finns det enligt utskottets mening starka skäl för att stöd ges även till deltidsjordbruk, vid vilken företagsform driften med hjälp av modern teknik lika väl som vid andra jordbruk kan göras effektiv. Det är även, såsom framhållits i motionerna, från flera synpunkter av värde att på landsbygden ha kvar nu ifrågavarande bebyggelse och befolkning. Bl. a. lättar detta trycket på bostadsmark-

naden i tätorterna. Genom förbättrade kommunikationsmöjligheter spelar avståndet mellan exempelvis bostad och arbetsplats allt mindre roll. Genom kombinationen med jordbruk kan det vidare bli möjligt för hantverkare och andra yrkesutövare att få en god försörjning. Även från landskapsvårdssynpunkt är det värdefullt att deltidjordbruk bevaras. Dessa jordbruks fortbestånd torde nämligen ofta vara en förutsättning för att bygden skall kunna hållas levande. Utskottet finner det således angeläget, att statlig kreditgaranti till de ändamål som anges i kungörelsen (1967: 453) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m.m. kan ges innehavare av deltidjordbruk, även om företaget inte ger denne hans huvudsakliga sysselsättning. En ändring av bestämmelserna i angivna riktning bör därför vidtagas.»

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 4 som börjar med »Av det» och slutar med »utan åtgärd» bort ha följande lydelse:

»De angivna principerna medger att stöd till rationalisering av kombinerade jord- och skogsbruksföretag kan utgå, dock endast i vissa fall. Sådana kombinerade företag utgör emellertid i stora delar av vårt land den mest rationella företagstypen. Vid lönsamhetsprövningen av en rationaliseringsåtgärd bör enligt utskottets mening i fortsättningen inte göras en uppsjälkning i en jordbruks- och en skogsdel, utan företaget bör betraktas som en enhet och totaleffekten för hela företaget av rationaliseringsåtgärden bör läggas till grund för bedömningen.»

dels det stycke i utskottets yttrande som på s. 4 börjar med »Enligt utskottets» och som på s. 5 slutar med »riksdagens sida» bort ha följande lydelse:

»1967 års riksdagsbeslut innebär att statligt rationaliseringsstöd kan ges åt specialiserad animalieproduktion utan anknytning till växtodling. Vid prövning om en investering är önskvärd från allmän synpunkt skall dock beaktas bl. a. marknadssituationen inom landet för den produkt investeringen avser. Såsom framhålls i förevarande motioner kan uppbyggandet av animalieproduktion i stordrift utan samband med växtodling medföra besvärande överproduktion och avsättningssvårigheter för ifrågavarande produkt, varav kan följa ökade anpassningssvårigheter för många egentliga jordbruk. Stordrift inom animalieproduktionen medför även i många fall betydande sanitära olägenheter. Mot denna bakgrund vill utskottet uttala att stor återhållsamhet bör iakttas vid lämnandet av statligt stöd till nu ifrågavarande specialiserade animalieproduktion. Prövningen med avseende på miljöeffekterna bör i vart fall vara mycket noggrann. Vidare bör synnerlig hänsyn tas till marknadssituationen för den aktuella produkten.»

dels utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»att riksdagen i anledning av motionerna 1971: 269, 1971: 994, 1971: 1017, 1971: 1019 och 1971: 1031 ävensom motionen 1971: 212, såvitt avser modifieringar i kungörelsen (1967: 453) om

statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m., samt motionen 1971: 1011, såvitt avser punkterna 2. a—d och 4 i motionsyrkandet, som sin mening ger Kungl. Maj:t till kännas vad utskottet anfört beträffande den fortsatta tillämpningen av jordbrukspolitiken i vad avser stödet till jordbrukets rationalisering.»